

steeds minder jonge leden kreeg en uiteindelijk opgeheven werd. Vrouwen die beslist in genootschapsverband aan natuurwetenschap wilden doen, werden na 1891 toegelaten tot het voorheen alleen voor mannen toegankelijke Natuurkundig Genootschap in Middelburg. Sturkenboom heeft deze geleidelijke neergang van het vrouwelijke genootschap onderhoudend beschreven en uitstekend geanalyseerd. Een mooi boek.

K. van Berkel

J. L. R. Touret, R. P. W. Visser, ed., *Dutch pioneers of the earth sciences* (History of science and scholarship in the Netherlands V; Amsterdam: Koninklijke Nederlandse akademie van wetenschappen, 2004, xii + 200 blz., € 37,-, ISBN 90 6984 389 7).

Dutch pioneers of the earth sciences, een uitgave van de KNAW, is grotendeels een weerslag van een symposium dat op 10 november 2000 in het Trippenhuys werd gehouden. Het is onderdeel van een serie uitgaven van de KNAW op het gebied van de wetenschapsgeschiedenis, waarin eerder boeken verschenen over het copernicanisme, de experimentele natuurfilosofie in Leiden en Boerhaave.

Deze bundel is een verzameling artikelen over de Nederlandse geologie van eind achttiende tot begin twintigste eeuw, ruwweg chronologisch geordend. In de inleiding schrijven de redacteuren dat de selectie van onderwerpen vooral afhing van de persoonlijke voorkeuren van de verschillende auteurs. Vaak zijn dat zelf aardwetenschappers, die een miskende pionier uit hun eigen specialisatie in het zonnetje willen zetten. Helaas krijgen we echter geen specifieke informatie over de auteurs, zodat we per artikel moeten gissen wat de achtergrond van de betreffende auteur is. Veel van de stukken zijn niet alleen geschreven door, maar ook voor aardwetenschappers. Jargon wordt vaak niet toegelicht en de onderwerpen zijn vaak technisch van aard. Prettige uitzonderingen zijn de stukken van P. E. Faasse en van G. Vanpaemel.

De conclusie, die nergens expliciet wordt getrokken, lijkt te zijn dat de Nederlandse geologie tot halverwege de negentiende eeuw niet erg veel voorstelde. De overheersende mening was dat Nederland, bij gebrek aan bergen of zelfs rotsen, geologisch niet erg interessant was. Lodewijk XIV karakteriseerde ons land als 'slijk, afgezet door Franse rivieren.' Daarmee vertolkte hij niet alleen een politieke mening, maar ook de overheersende geologische visie. De paar Nederlandse bijdragen aan de aardwetenschappen uit deze periode werden vaak snel weer vergeten. In deze bundel worden ze voor één keer weer onder het stof vandaan gehaald.

Wat er aan geologie gebeurde in ons land, concentreerde zich in de tweede helft van de achttiende eeuw voornamelijk rond de Hollandse Maatschappij van wetenschappen. Vooral door toedoen van voorzitter Van Marum ontwikkelde de Hollandse Maatschappij zich tot een bescheiden wetenschappelijk forum. Twee artikelen uit de bundel gaan over de kristalmodellen die Van Marum verzamelde. De eerste bijdrage, van L. Touret, geeft een interessant overzicht van de geschiedenis van kristalmodellen. Het tweede artikel, van W. Saeijs, is een weinig historisch verhaal over de bruikbaarheid en accuratesse van een serie kristalmodellen van Haüy uit ca. 1800.

Een belangrijke gebeurtenis in de achttiende eeuw was de vondst van enkele spectaculaire fossielen in de St. Pietersberg. In een aardige bijdrage beschrijft E. W. A. Mulder het belang van deze vondsten. Het is jammer dat hij weinig aandacht besteedt aan de context waarin ze geïnterpreteerd werden. Fossielen waren in de negentiende eeuw immers een belangrijk onderwerp in de debatten over evolutie en de ouderdom van de aarde. Mulder eindigt zijn beschrijving op het moment dat de 'juiste' interpretatie was gevonden. Dat is tekenend voor veel van de artikelen uit deze bundel.

Tijdens het Verenigd Koninkrijk, van 1815 tot 1830, begon in het zuidelijke deel van het rijk een bloeiende geologische traditie, gestimuleerd door de opkomende mijnbouw. Deze Belgische aardwetenschappen zijn beschreven in de bijdrage van Geert Vanpaemel, één van de beste stukken uit de bundel. In het noordelijke deel van het koninkrijk bleef de situatie min of meer ongewijzigd.

Halverwege de negentiende eeuw wisten H. Vogelsang en Staring wel een Nederlandse geologie op poten te zetten. Drie artikelen, van J. L. R. Touret, F. R. van Veen en P. E. Faasse, gaan over deze twee pioniers. In dezelfde periode ontstond er belangstelling voor de dynamiek van grondwater: eindelijk een onderwerp waar Nederland aan bij kon dragen, ook zonder bergen. De drinkwatervoorziening van Amsterdam was de motor achter veel onderzoek in de Noord-Hollandse duinen. J. J. de Vries heeft daar een bijdrage aan gewijd.

Als toegift krijgt de lezer een ongepubliceerd stuk voorgeschoteld, van de hand van C. E. A. Wichmann, hoogleraar geologie in Utrecht van 1879 tot 1921. Het is een stuk uit 1901 over een mineraal in Nieuw-Guinea, dat in 2000 in een archiefdoos werd gevonden. Wichmann zelf vond het blijkbaar niet goed genoeg om te publiceren. Het is mij eerlijk gezegd een raadsel waarom het nu wel van belang zou zijn. D. Visser wijst er in zijn toelichting alleen op dat het betreffende mineraal ook nu niet erg bekend is.

De conclusie moet helaas zijn dat deze bundel een paar aardige artikelen bevat, maar dat het grootste deel vermoedelijk vooral interessant is voor een kleine groep specialisten.

David Baneke

W. Amann, G. E. Grimm, U. Werlein, ed., *Annäherungen. Wahrnehmung der Nachbarschaft in der deutsch-niederländischen Literatur des 19. und 20. Jahrhunderts* (Studien zur Geschichte und Kultur Nordwesteuropas X; Münster, etc.: Waxmann, 2004, 228 blz., € 24,90, ISBN 3 8309 1408 3).

Onder de eindredactie van de gerenommeerde expert voor de relatie Nederland-Duitsland, Horst Lademacher, bevat deze bundel een reeks artikelen die voortkomen uit een symposium, dat in 2001 in Duisburg gehouden werd. De rode draad in de bundel is de imagologie, de discipline die zich bezighoudt met het beeld dat volkeren van zichzelf en van anderen hebben. De artikelen zijn chronologisch geordend. Het begint met oude encyclopedieën en eindigt met Harry Mulisch — waarmee één cliché al vervuld is, namelijk dat een bundel over dit thema niet zonder Mulisch kan. Het valt op dat er meer bijdragen over de Duitse waarneming van Nederland zijn dan omgekeerd en dat deze over

Een belangrijke gebeurtenis in de achttiende eeuw was de vondst van enkele spectaculaire fossielen in de St. Pietersberg. In een aardige bijdrage beschrijft E. W. A. Mulder het belang van deze vondsten. Het is jammer dat hij weinig aandacht besteedt aan de context waarin ze geïnterpreteerd werden. Fossielen waren in de negentiende eeuw immers een belangrijk onderwerp in de debatten over evolutie en de ouderdom van de aarde. Mulder eindigt zijn beschrijving op het moment dat de ‘juiste’ interpretatie was gevonden. Dat is tekenend voor veel van de artikelen uit deze bundel.

Tijdens het Verenigd Koninkrijk, van 1815 tot 1830, begon in het zuidelijke deel van het rijk een bloeiende geologische traditie, gestimuleerd door de opkomende mijnbouw. Deze Belgische aardwetenschappen zijn beschreven in de bijdrage van Geert Vanpaemel, één van de beste stukken uit de bundel. In het noordelijke deel van het koninkrijk bleef de situatie min of meer ongewijzigd.

Halverwege de negentiende eeuw wisten H. Vogelsang en Staring wel een Nederlandse geologie op poten te zetten. Drie artikelen, van J. L. R. Touret, F. R. van Veen en P. E. Faasse, gaan over deze twee pioniers. In dezelfde periode ontstond er belangstelling voor de dynamiek van grondwater: eindelijk een onderwerp waar Nederland aan bij kon dragen, ook zonder bergen. De drinkwatervoorziening van Amsterdam was de motor achter veel onderzoek in de Noord-Hollandse duinen. J. J. de Vries heeft daar een bijdrage aan gewijd.

Als toegift krijgt de lezer een ongepubliceerd stuk voorgeschoteld, van de hand van C. E. A. Wichmann, hoogleraar geologie in Utrecht van 1879 tot 1921. Het is een stuk uit 1901 over een mineraal in Nieuw-Guinea, dat in 2000 in een archiefdoos werd gevonden. Wichmann zelf vond het blijkbaar niet goed genoeg om te publiceren. Het is mij eerlijk gezegd een raadsel waarom het nu wel van belang zou zijn. D. Visser wijst er in zijn toelichting alleen op dat het betreffende mineraal ook nu niet erg bekend is.

De conclusie moet helaas zijn dat deze bundel een paar aardige artikelen bevat, maar dat het grootste deel vermoedelijk vooral interessant is voor een kleine groep specialisten.

David Baneke

W. Amann, G. E. Grimm, U. Werlein, ed., *Annäherungen. Wahrnehmung der Nachbarschaft in der deutsch-niederländischen Literatur des 19. und 20. Jahrhunderts* (Studien zur Geschichte und Kultur Nordwesteuropas X; Münster, etc.: Waxmann, 2004, 228 blz., € 24,90, ISBN 3 8309 1408 3).

Onder de eindredactie van de gerenommeerde expert voor de relatie Nederland-Duitsland, Horst Lademacher, bevat deze bundel een reeks artikelen die voortkomen uit een symposium, dat in 2001 in Duisburg gehouden werd. De rode draad in de bundel is de imagologie, de discipline die zich bezighoudt met het beeld dat volkeren van zichzelf en van anderen hebben. De artikelen zijn chronologisch geordend. Het begint met oude encyclopedieën en eindigt met Harry Mulisch — waarmee één cliché al vervuld is, namelijk dat een bundel over dit thema niet zonder Mulisch kan. Het valt op dat er meer bijdragen over de Duitse waarneming van Nederland zijn dan omgekeerd en dat deze over